

فرایند مدیریت اعطای کاربری به بناهای بافت تاریخی با تأکید بر ارتقای تعاملات اجتماعی (مورد پژوهی: شهر کنگاور)

کوروش مؤمنی*: دانشیار گروه معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه صنعتی جندی شاپور دزفول، دزفول، ایران.
محمد دیده بان: استادیار گروه معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه صنعتی جندی شاپور دزفول، دزفول، ایران.
حسنا محمداصلانی: دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه صنعتی جندی شاپور دزفول، دزفول، ایران.
مصطفی محبیان: دانشجوی دکتری معماری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه یزد، یزد، ایران.

چکیده

بناهای با ارزش فرهنگی و تاریخی در شهرستان کنگاور، در طی دهه‌های اخیر به علت بی‌توجهی مسئولین و شهروندان متروکه شده‌اند. تغییر نیازهای اجتماعی ساکنین یکی از مهم‌ترین عوامل زوال این نمونه بناها است. تغییر کاربری و استفاده مجدد از بناهای فرهنگی و تاریخی می‌تواند علاوه بر باززنده‌سازی آن‌ها موجب ارتقای تعاملات اجتماعی جامعه کنگاور شود. هدف اصلی پژوهش حاضر، احیاء بافت تاریخی براساس تعاملات اجتماعی است و در این راستا تلاش دارد فرایند مدیریت اعطای کاربری جدید به سه بنای تاریخی در شهر کنگاور را از طریق اولویت‌بندی کاربری بناهای مورد مطالعه و شاخص‌های اجتماع‌پذیری (کالبد، فعالیت و معنا)، نشان دهد.

پژوهش فوق، با ترکیبی از روش‌های توصیفی - تحلیلی صورت گرفته که در آن از روش پیمایشی و روش آمار توصیفی استفاده شده است. ابزار گردآوری داده‌ها در حین انجام پژوهش، مطالعات کتابخانه‌ای، مشاهده، رولوه، مصاحبه توأمان با گروهی در این زمینه بوده است. در گام اول، کاربری‌های مناسب (چهار دسته کلی، پذیرایی - گردشگری، آموزشی، اداری و فرهنگی) با تکنیک مثلث‌بندی و براساس مصاحبه با خبرگان و متخصصین، بررسی طرح تفصیلی و نیز پیشنهادهای شهروندان از طریق پرسش‌نامه، انتخاب شدند. در گام دوم، کاربری‌ها براساس تحلیل ساعات و مدت حضور افراد در کاربری‌های مشابه آن‌ها، اولویت‌بندی گردیدند و در گام سوم، اولویت‌بندی شاخص‌های اجتماع‌پذیری با استفاده از تحلیل پرسش‌نامه در مقیاس لیکرت در نرم‌افزار SPSS با آزمون فریدمن انجام گرفته است. در گام چهارم، با تحلیل بناهای مطالعاتی به روش AHP در نرم‌افزار Expert choice اولویت‌بندی بناها در راستای اجتماع‌پذیری صورت گرفت. در گام آخر، از مقایسه تطبیقی یافته‌های به‌دست‌آمده، کاربری مناسب هر بنا به آن اعطای شد؛ به صورتی که کاربری خانه هنرمندان به خانه ساری‌اصلانی، کاربری موزه به خانه حیدری و کاربری مهمان‌سرا به خانه رضوانی اعطا گردیده است. یافته‌ها نشان می‌دهند که در دسترس بودن بناها و داشتن هویت تاریخی بنا برای افراد یکی از مهم‌ترین عوامل در شناسایی بناهایی است که از قابلیت ارتقای تعاملات اجتماعی بالایی برخوردارند و ایجاد فعالیت‌های متفاوت اجتماع‌پذیر در این بناها در سطح شهر یکی از مهم‌ترین عوامل سرزندگی و ارتقا تعاملات اجتماعی افراد است.

واژگان کلیدی: تعاملات اجتماعی، تغییر کاربری، بافت تاریخی، کنگاور، SPSS، AHP.

The Process of Managing the Granting of Land Use to Historical Context Buildings with an Emphasis on Promoting Social Interactions (Case Study: Kangavar City)

Abstract

Valuable cultural and historical buildings in Kangavar city have been abandoned in recent decades due to the neglect of officials and citizens. The change in the social needs of the residents is one of the most important factors in the deterioration of these examples of buildings. Changing the use and reuse of cultural and historical buildings can improve the social interactions of Kangavar society in addition to their revitalization. The main goal of the current research is to revive the historical context based on social interactions, and in this direction, the process of granting new use to three historical buildings in Kangavar city is attempted through prioritizing the use of the studied buildings and sociability indicators, i.e. body, activity, and show the meaning.

The above research was carried out with a combination of descriptive-analytical methods in which survey method and descriptive statistics method were used. The tools of data collection during the research were library studies, observations, handbooks, and interviews with sketches in this field. In the first step, suitable uses (4 general categories, catering - tourism, educational, administrative and cultural) with triangulation technique and based on interviews with experts and experts, detailed plan review and suggestions of citizens through questionnaires, were selected. In the second step, the users were prioritized based on the analysis of the hours and duration of people's presence in similar users, and in the third step, the sociability indicators were prioritized using the questionnaire analysis in Likert scale was done in SPSS software with Friedman test. In the fourth step, by analyzing the study buildings using the AHP method in the Expert choice software, the buildings were prioritized in the direction of sociability. In the last step, from the comparative comparison of the obtained findings, the appropriate use of each building was granted to it; In the way that the use of artists' house has been granted to Sari-Aslani house, the use of museum to Heidari's house and the use of guest house to Rizvani's house. The findings show that the accessibility of the buildings and having the historical identity of the building is one of the most important factors in identifying the buildings that have the ability to promote social interactions and create different social activities in these buildings at the city level. It is one of the most important factors of vitality and promotion of people's social interactions.

Keywords: Social Interactions, Change of Use, Historical Context, Kangavar, SPSS, AHP.

مقدمه

در بسیاری از کشورهای جهان حفظ آثار گذشته و باززنده‌سازی آن‌ها، تبدیل به عملی همه‌گیر شده است. به‌طوری که هرکجا اثری از فرهنگ گذشته دیده می‌شود، بحث حفظ و بازنمایی آن مطرح می‌شود (بمانیان و همکاران، ۱۳۸۹: ۷-۸)؛ اما آنچه از باززنده‌سازی و احیای بنای تاریخی انتظار می‌رود، اعطای عملکردی جدید و انطباق و سازگاری فعالیت‌های انسانی با کالبد معماری در قالب کارکردی تعریف شده است (مهدی‌نژاد، ۱۳۹۴: ۸۸). امروزه اعطای کاربری جدید به بناهای فرسوده بافت تاریخی، روشی بسیار کارآمد و موردتوجه در راستای ارتقای تعاملات اجتماعی جامعه در سراسر جهان است. اهمیت تعیین کاربری متناسب به این دلیل است که هر کاربری جدید واکنش‌هایی را به دنبال دارد. هر بنای تاریخی دارای کالبدی مختص به خود است، کالبدی که از قبل مشخص بوده و به ما منتقل شده است، درنتیجه مداخلات زیاد در آن ممکن نیست، عملکرد جدید را باید حساب شده و همساز با فضا انتخاب کرد و به طبع آن از توانایی‌های بنا و بافت شهری بهره‌مند شد (محب‌علی و همکاران، ۱۳۷۴: ۱۵۹).

به‌طورکلی، وقتی کاربری جدیدی برای بناهای تاریخی تعریف می‌شود، این موضوع می‌تواند به احیای فضای اجتماعی شهری کمک کند و در عین حال منجر به حفظ و احیاء هویت فرهنگی - تاریخی شود؛ اما دقت در انتخاب کاربری‌های جدید ضروری و چالشی برای پژوهشگران است؛ زیرا هرگونه مداخله یا تغییر در کالبد بنا باید سازگار با ویژگی‌های معماری آن و همچنین نیازهای جامعه محلی باشد. به این ترتیب، می‌توان از توانایی‌های معماری گذشته به نحوی بهره برد که نه تنها بنا حفظ شود؛ بلکه به عنوان یک منبع زنده و پویا در خدمت جامعه قرار گیرد.

شهر کنگاور با تاریخچه غنی و موقعیت جغرافیایی خاصی که داراست، به‌ویژه در زمینه راه ابریشم و اکنون در مسیر زیارت کربلا، نیاز به کاربری‌های نوین و مناسب دارد. این کاربری‌ها نه تنها می‌توانند موجب باززنده‌سازی بناهای تاریخی شوند؛ بلکه به ارتقای تعاملات اجتماعی ساکنین این شهر نیز کمک خواهند کرد. با توجه به وجود محدود خانه‌های تاریخی که قابلیت احیاء و تغییر کاربری دارند، توجه به رویکردهای نوین در این حوزه اهمیت دوچندان پیدا می‌کند. در این راستا، اعطای کاربری‌های جدید بر مبنای نیازهای امروز جامعه و اساس کارکردهای اجتماعی می‌تواند به احیاء و باززنده‌سازی بناهای فرسوده تاریخی منجر شود. از آنجایی که تعاملات اجتماعی بخش مهمی از حیات شهری و فرهنگی را تشکیل می‌دهند، تحلیل کالبدی و فضایی بناهای تاریخی باید در جهت شناسایی و

ارتقای این تعاملات موردتوجه قرار گیرد.

سؤال اصلی پژوهش عبارت‌اند از: «فرایند اعطای کاربری جدید به بناهای بافت تاریخی شهر کنگاور در ارتقای تعاملات اجتماعی چگونه است؟» و برای پاسخگویی به آن در تلاش است تا بستر کالبدی و معنایی بناهای تاریخی کنگاور را مورد بررسی قرار دهد و درعین حال فعالیت‌های امروزی و کاربری‌های جدیدی را پیشنهاد دهد که بتوانند باززنده‌سازی این بناها و فرهنگ غنی این شهر را به ارمغان بیاورند. یکی از جنبه‌های کلیدی پژوهش، بررسی تأثیر پیکره‌بندی شهری این بناها بر ادراک و احساس ساکنین کنگاور و به‌تبع آن تعاملات اجتماعی شکل‌گرفته در این فضاها خواهد بود. درنهایت، این پژوهش می‌تواند فرایندی کاربردی برای ترکیب تاریخ و فرهنگ با نیازهای معاصر را نشان دهد و به عنوان یک الگو برای دیگر شهرهای تاریخی با چالش‌های مشابه عمل کند.

پیشینه پژوهش

پژوهش‌هایی که به بحث در رابطه با تغییر کاربری بناهای تاریخی پرداخته‌اند به سه دسته تقسیم می‌شوند: ۱- کتاب‌هایی با موضوع حفاظت و باززنده‌سازی. ۲- اسناد و ضوابط ملی و بین‌المللی درباره معیار تغییر کاربری. ۳- مقالاتی با موضوع باززنده‌سازی و تعیین کاربری جدید در بنای تاریخی.

در ادامه به صورت مختصر به تعدادی از آن‌ها اشاره خواهد شد؛ یکی از مهم‌ترین کتاب‌ها که به نحوه تغییر کاربری و ضرورت آن توجه کرده است کتاب «باززنده‌سازی بناها و بافت‌های تاریخی» اثر فلامکی (۱۳۹۰) است. مهم‌ترین سند ملی نیز سند احیای بناها و بافت‌های تاریخی است که صندوق احیای بناها و بافت‌های تاریخی کشور آن را منتشر کرده و ضوابطی را در مورد تغییر کاربری و اهمیت هم‌خوان بودن آن با کالبد بنای قدیمی و چگونگی آن ارائه داده است و بیان داشته است که برای تغییر کاربری باید به حفظ شأن بنای تاریخی، ظرفیت‌ها و محدودیت‌های آن توجه نمود (سند ملی احیا و بهره‌برداری بناهای فرهنگی و تاریخی، ۱۳۸۷: ۲۹). چه در سند ملی و چه در میان سندهای بین‌المللی اشاره مستقیمی به ضوابط و روند تغییر کاربری نشده است و فقط در بیانیه بین‌المللی گردشگری - فرهنگی ۱۹۹۹، به مواردی مرتبط با تغییر کاربری در جهت توسعه گردشگری فرهنگی توجه کرده‌اند (مهدی‌نژاد و باشتی، ۱۳۹۴: ۸۹). در میان مقالات با موضوع تغییر کاربری بناهای قدیمی مجموعه مقالات «همایش ملی شناخت و معرفی مزیت‌ها و ظرفیت‌های احیا و بهره‌برداری از اماکن تاریخی و فرهنگی» (۱۳۸۹) نیز قابل توجه است و نیز تعدادی از مقالاتی که به‌طور مشخص به اعطای کاربری

به یک بنا و بافت خاص پرداخته‌اند، به اختصار در جدول شماره ۱ نام برده شده‌اند.

جدول ۱- مقالات مرتبط با اعطای کاربری به یک بنا و بافت خاص

عنوان اثر	رویکرد	منبع
چارچوب تحلیلی و روش‌شناسی باززنده‌سازی بافت‌ها و محلات تاریخی نمونه موردی محله بازار شاه کرمان	عوامل کالبدی - فضایی، عملکردی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی - تاریخی و مدیریتی - اجرایی عوامل اصلی در باززنده‌سازی موفق محله تاریخی است.	(غیائی و همکاران، ۱۳۹۲)
فرایند اعطای کاربری به مجموعه تاریخی مسعودیه تهران مبتنی بر اصول باززنده‌سازی مجموعه‌های تاریخی - فرهنگی	توجه به‌ضرورت طرح باززنده‌سازی و بررسی روند علمی مطرح در زمینه اعطای کاربری به مجموعه مسعودیه در تهران با استفاده از روش تحقیق تفسیری تاریخی است. براساس نتایج، کاربری مرکز رویدادهای هنری به این مجموعه اعطا شده است	(مهدی‌نژاد و باشتنی، ۱۳۹۴)
احیای یک هویت؛ امکان‌سنجی باززنده‌سازی حمام تاریخی خسرو آغا	باهدف وجود امکان باززنده‌سازی حمام تاریخی خسرو آغا است با روش تحقیق تاریخی توصیفی است، نتایج با تأکید بر بازگرداندن هویت از دست رفته این حمام تاریخی است.	(پدرام و همکاران، ۱۳۹۵)
بررسی تأثیر ایجاد کاربری مناسب در بهبود کارکرد اقتصادی بناهای بارزش فرهنگی - تاریخی و جلوگیری از تخریب و فرسودگی بافت تاریخی شهر شیراز، نمونه موردی: مجموعه پاکیری	نتایج بیانگر آن است که ایجاد کاربری متناسب با نیازهای امروزه، بهبود بازدهی اقتصادی بافت تاریخی را به دنبال داشته بازنده کردن هویت بنا درنهایت مانع از تخریب بناها و بافت تاریخی می‌گردد.	(عیسی خانی و همکاران، ۱۳۹۶)
امکان‌سنجی اعطای کاربری به خانه‌های تاریخی، مبتنی بر مدل مکانی کانتر (نمونه موردی: خانه تاریخی ملاصدرا)	هدف آن توجه به‌ضرورت احیای خانه‌های تاریخی و احیای آن به‌مثابه یک مکان به خصوص خانه تاریخی ملاصدرا است. روش تحقیق تفسیری تاریخی است و براساس نتایج کاربری اندیشکده حکمت و فلسفه به بنای موردنظر اعطا شده است.	(دیواندری و همکاران، ۱۳۹۷)
معیارهای ظرفیت‌سنجی استفاده مجدد از بناهای تاریخی به‌منظور اعطای کاربری آموزشی، مورد مطالعاتی: دانشکده مرمت	باهدف ارائه روشی مناسب برای تصمیم‌گیری، با درنظرگرفتن مؤلفه‌های مؤثر در فرایند تغییر کاربری است به این منظور سه بنای مدرسه دارالفنون، خانه اتحادیه و مجموعه نگارستان را برای اعطای کاربری آموزشی بررسی کرده است. روش تحقیق شامل روش تاریخی تحلیلی توصیفی است درنهایت مجموعه نگارستان برای کاربری موردنظر انتخاب گردید.	(توتونچی و همکاران، ۱۳۹۹)

عمده این‌گونه پژوهش‌ها به بررسی تعاملات اجتماعی بر بافت قدیمی و زنده کردن دوباره آن‌ها از طریق ارائه تغییر کاربری با اعطای یک کاربری مشخص، تأکید دارد. پژوهش فوق نیز بر پایه اعطای سه کاربری متنوع برای رفع نیازهای اجتماعی شهر کنگاور در سه محله و در مورد سه بنای مختلف است و این تحقیق سعی دارد تا با تحلیل اثرات اجتماعی این تغییرات، نتایج منسجم و مؤثری ارائه دهد که به بهبود تعاملات اجتماعی و تقویت پیوندهای اجتماعی در جامعه شهری کنگاور منجر شود. همچنین، توجه به بافت شهری و به‌خصوص بناهای خاص و تاریخی مورد لحاظ قرار می‌گیرد تا ترکیبی از اصول حفظ میراث فرهنگی و ارتقای تعاملات اجتماعی به وجود آید.

مبانی نظری تحقیق

تعاملات اجتماعی

مسئله اجتماع‌پذیری^۱ در فضای شهری^۲ در ارتباط با ایجاد روابط اجتماعی مطلوب و افزایش فرصت‌های تعامل اجتماعی در ارتباطات فردی و فرا فردی (گروهی) مطرح می‌شود (صالح‌نیا و معماریان، ۱۳۸۸: ۸). در قلمروهای عمومی شهری الگوهای تعامل اجتماعی و قابلیت‌های فضای معماری ساخته شده دارای اهمیت ویژه‌ای هستند؛ دلیل اصلی این مسئله این است که میان تعامل اجتماعی و دلبستگی مردم به محیط‌های اجتماعی و ساخته شده رابطه‌ای تنگاتنگ وجود دارد

1. Socialization
2. Urban Space

(لنگ، ۱۳۸۹). تعامل اجتماعی و برقراری ارتباط، می‌تواند یک موضوع فیزیکی، یک نگاه، یک مکالمه و ارتباط بین افراد باشد که خود متضمن تعریف رویدادها و فعالیت‌های متناسب است (دانشپور و چرخچیان، ۱۳۸۶: ۲۲). نیاز احساس تعلق انسان به یک مکان از جمله مواردی است که جان لنگ برای ضرورت برقراری روابط اجتماعی ملزم می‌داند. به گفته جن کهل^۱ فضاهای می‌توانند به گونه‌ای طراحی شوند که مردم و فعالیت‌ها را از محیط خصوصی به محیط عمومی بکشانند (فضای اجتماع‌پذیر) و یا برعکس به طوری باشند که از نظر فیزیکی و روانی وارد شدن به آن‌ها ناگوار باشند (فضای اجتماع‌گریز) (تبریزی و همکاران، ۱۳۹۳: ۲۵۸). در نحوه طراحی فضا و چیدمان مبلمان در فضاهای اجتماع‌پذیر ارتباط چهره‌به‌چهره افراد در نظر گرفته می‌شود. این مسئله در کنار ایجاد فضاهایی که امکان ملاقات با یکدیگر را فراهم می‌کند موجب افزایش قابل توجه تعاملات اجتماعی می‌گردد (همان).

به این ترتیب احساس جمعی اجتماع‌های محلی و وابستگی‌های احساسی به یک مکان در حال ناپدید شدن است (بهزادفر و طهماسبی ۱۳۹۲: ۱۸). شناخت کافی از انسان و نحوه ارتباطش با سایرین و چگونگی آن می‌تواند در شکل‌دهی محیط برای برقراری بیشتر تعامل و ارتباط مؤثر باشد؛ لذا در این روند با بررسی انسان به عنوان یک موجود اجتماعی که دارای سطوح کمی و کیفی مختلف از تعاملات اجتماعی است شناخت قرارگاه‌های رفتاری و مناسبت‌های اجتماعی و فعالیت‌های دارای ظرفیت بالقوه برای کنش‌های اجتماعی و روابط معنادار اهمیت پیدا می‌کند.

ابعاد تعاملات اجتماعی و رابطه آن با حس مکان

با توجه به ارتباط تعاملات اجتماعی و حس مکان، می‌توان برای تعریف ابعاد مؤثر بر ارتقای اجتماع‌پذیری از مدل‌های مکان کانتر^۲ یا پانتر^۳ استفاده کرد. مکان در مدل کانتر، تلفیقی از «کالبد»، «فعالیت» و «معنا» است که به وسیله نقطه تلاقی سه حوزه منطبق، که بر محیط فیزیکی، رفتار و مفاهیم دلالت دارند، نشان داده می‌شود. همچنین جان پانتر نیز در مدلی مشابه برای حس مکان از سه مؤلفه «کالبد»، «معنی» و «فعالیت» استفاده کرده است که در آن مؤلفه معنی، انطباق قابل‌ملاحظه‌ای با آنچه به عنوان تصورات در مدل کانتر آورده شده، دارد (مندگاری، ۱۳۹۱: ۱۰۵)؛ بنابراین به طور کلی ابعاد مؤثر بر ارتقای اجتماع‌پذیری، به سه بُعد «کالبدی»، «فعالیتی» و «معنایی» تقسیم‌بندی می‌شوند که مکمل یکدیگر بوده و بدون هیچ یک از آن‌ها

تعاملات اجتماعی تکمیل نمی‌شود. بُعد کالبدی به طور کلی عبارتند از: بُعد کالبدی به طور کلی عبارتند از: موقعیت قرارگیری و دسترسی‌ها، چگونگی شکل‌گیری و سازماندهی فضاها؛ فرم، هندسه، نظم، هماهنگی، تشخیص، هارمونی، تنوع ابعاد و تناسبات سایر ابعاد زیباشناسانه (دانشپور و چرخچیان، ۱۳۸۶: ۲۳-۲۴). بُعد معنایی عبارتند از: رابطه عاطفی، تصورات ذهنی، استنباطات و نمادها و نشانه‌ها (دیوانداری و همکاران، ۱۳۹۷: ۶۳). بُعد فعالیتی عبارتند از: ارزیابی عملکردی فضاها، نحوه استفاده کاربران از فضا، شرایط و ویژگی‌های اجتماعی انجام فعالیت و مشکلات و موانع تحرکات استفاده‌کنندگان (محمدي و آیت‌اللهی، ۱۳۹۳: ۸۴).

ضرورت تغییر کاربری بناهای فرسوده

وقتی محیط کالبدی قابلیت خود را در انجام فعالیت از دست می‌دهد رها شده و فضایی (کالبدی) بدون استفاده باقی می‌ماند و به مرور زمان نیز معنای خود را از دست می‌دهد. یک بنا زمانی زنده و پویا است که هر سه شاخص اجتماع‌پذیری را شامل شود در این صورت است که می‌تواند موجب ارتقا تعاملات اجتماعی جامعه خود شود.

قدمت تغییر کاربری و استفاده مجدد تطبیقی از بناها، به طور تقریبی به اندازه ساختمان‌سازی است. تغییر کاربری بناها در دوران باستان براساس نیازهای عملکردی کاربران انجام می‌پذیرفت؛ اما در دوره‌های بعد این نگرش تغییر کرد و مفهوم اهمیت معنایی میراث فرهنگی - تاریخی مورد استقبال واقع شد؛ اما در اواخر قرن ۱۹ و به ویژه پس از جنگ جهانی دوم بود که توجه به بافت تاریخی و مرکزی شهر به مفهوم امروزی آغاز شد و فرایند صنعتی شدن در غرب که رشد سریع شهرنشینی و هجوم جمعیت از روستاها را در پی داشت و در این زمان متفکران ارزش آثار تاریخی را درک کردند که هیچ‌گاه برای این آثار باارزش جایگزینی نخواهد بود (عیسی خانی و همکاران، ۱۳۹۶: ۱۴۵). در شهرهای مدرن امروزه، بسیاری از بناهای قدیمی و یا ساختمان‌های فرسوده و رها شده، زمین‌های ارزشمند شهری را اشغال کرده بدون آن که خدمات قابل‌توجهی را فراهم کنند. درحالی‌که در گذشته اغلب آن‌ها تخریب شده و ساختمان‌های جدید جایگزین آن‌ها می‌شدند اما امروزه و براساس احساسات مدرنیستی و یا عواطف نوستالژیک و یا دل‌نگرانی‌های قابل‌تقدیر از منظر میراث معماری و فرهنگی، به طور تقریبی تمامی آن‌ها منجر به نوسازی و بهسازی ساختمانی می‌شوند. به عبارت دیگر این بناها می‌توانند با تغییر کاربری و در واقع اعطای کاربری جدید مورد نیاز دنیای امروز، خود را از تیغ بولدورها نجات دهند. (بوید، ۱۳۹۰: ۸۳)؛ زیرا استفاده مجدد و سازگار

1. Jehn Kehl
2. Canter
3. punter

توضیحاتی در مورد نحوه مشارکت آن‌ها در فرآیند پژوهش و پرسش‌هایی در جهت ارزیابی تعاملات اجتماعی وضعیت کالبدی و معنایی بنا در بافت بود.

محدوده مورد مطالعه

کنگاور به عنوان یکی از مهم‌ترین شهرهای استان کرمانشاه و مرکز شهرستان کنگاور است. از دیرباز همواره جایگاه هنرهای مختلف همچون موسیقی، فرش و گلیم‌بافی، چاقوسازی، سازسازی، منبت‌کاری، گره چینی، خوشنویسی و... بوده است؛ اما تنها ساختمان ارشاد اسلامی برای استفاده هنرمندان ساخته شده است که در انتهای شهر قرار دارد و به بسیاری از ساکنین دور است. در نتیجه فاقد فضای مناسب واحدی برای انجام و گسترش آن هنرها است و همچنین با وجود موقعیت جغرافیایی، پیشینه تاریخی و آثار ارزشمند فاقد موزه و هتل یا مهمان‌سرا در خود است؛ لذا در این پژوهش محدوده‌های مورد مطالعه، در مرکز شهر و هسته‌های اولیه شکل‌گیری شهر کنگاور واقع شده‌اند که تحت عنوان بافت قدیم یا بافت تاریخی شهر از آن یاد می‌شود. به اعطای سه کاربری مناسب در این شهر پرداخته خواهد شد. بسیاری از اماکن مهم مانند معبد آناهیتا، امامزاده ابراهیم، مسجد جامع، حمام‌های تاریخی و بازار اصلی شهر و... نیز در این بافت قرار دارند. با توجه به این که شهرستان کنگاور از محدود شهرستان‌هایی است که بیشتر جمعیت آن در روستاها سکونت دارند مرکزیت این بافت سبب دسترسی عادلانه روستاییان به آن نیز خواهد شد. این بافت حائز ویژگی‌های ارزشمند تاریخی و اقتصادی است. بافت قدیمی و اصلی شهر کنگاور از به هم پیوستگی محله‌هایی تشکیل شده که با توجه به استقرارشان در سطح شهر، از ویژگی‌های فرهنگی اجتماعی متفاوتی نسبت به هم برخوردارند. محله‌های قدیمی این شهر که همانند سایر شهرهای ایران، بر مبنای عوامل مختلف نظیر موقعیت اجتماعی ساکنین و شغل و پیشه و شرایط محیطی و... نامگذاری شده و هر یک دارای مرزی معین بوده‌اند. با گذر زمان و به خصوص در دهه‌های اخیر، خیابان‌کشی‌های صورت گرفته موجب گسسته شدن مجموعه مذکور شده و مرز محله‌های نامبرده دستخوش تغییراتی شده‌اند.

پس از بررسی محدوده بافت قدیم، ضمن مشورت با صاحب‌نظران، متولیان امر و براساس معیارهای قدمت، موقعیت، جایگاه و اهمیت اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، سه محدوده مرکزی شهر که در دل محلات درب عمارت، سرجوب و قره‌مصلی قرار دارند، (رجوع شود به تصویر شماره ۲) به عنوان بستر انجام تحقیق انتخاب شدند.

از بناهای تاریخی به خاطر سازگاری با نیازهای جامعه، مزایای اجتماعی زیادی از جمله اشتغال‌زایی، عامل حس مکان، کاهش جرم را دارند (السورادی: ۲۰۱۴: ۵۲۰).

روش‌شناسی تحقیق

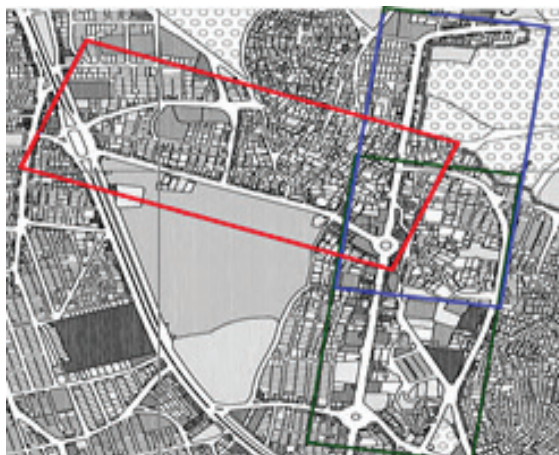
این تحقیق بنا به هدف، از نوع کاربردی است و در نظر دارد، با یک رویکرد کمی به فرایند اعطای کاربری مناسب به بناهای بافت تاریخی شهر کنگاور بپردازد. این پژوهش، با ترکیبی از روش‌های توصیفی - تحلیلی صورت گرفته که در آن از روش پیمایشی و روش آمار توصیفی استفاده شده است. ابزار گردآوری داده‌ها در حین انجام پژوهش، مطالعات کتابخانه‌ای، مشاهده، رولوه، مصاحبه توأمان با کרוکی در این زمینه بوده است.

در گام اول، کاربری‌های مناسب (۴ دسته کلی، پذیرایی-گردشگری، آموزشی، اداری و فرهنگی) با تکنیک مثلث‌بندی و براساس مصاحبه با خبرگان و متخصصین، بررسی طرح تفصیلی و نیز پیشنهادهای شهروندان از طریق پرسش‌نامه، انتخاب شدند. همچنین از آنجایی که استفاده‌کنندگان فضا عموم مردم هستند و محیط با توجه به رفتار آن‌ها شکل می‌گیرند و نیز محیط شکل‌دهنده بر رفتار آن‌ها است. پرداختن به ویژگی‌های فضایی بدون در نظر گرفتن نظرات و رفتار مردم، میسر نیست؛ بنابراین براساس نظر شهروندان، کاربری‌ها در گام دوم و سوم مورد بررسی قرار گرفتند. در گام دوم، کاربری‌ها براساس تحلیل ساعات و مدت حضور افراد در کاربری‌های مشابه آن‌ها، اولویت‌بندی گردیدند و در گام سوم، اولویت‌بندی شاخص‌های اجتماع‌پذیری با استفاده از تحلیل پرسش‌نامه در مقیاس لیکرت در نرم‌افزار SPSS با آزمون فریدمن انجام گرفته است. در گام چهارم، با تحلیل بناهای مطالعاتی به روش AHP در نرم‌افزار Expert choice اولویت‌بندی بناها در راستای اجتماع‌پذیری صورت گرفت. در گام آخر، از مقایسه تطبیقی یافته‌های به‌دست‌آمده، کاربری مناسب هر بنا به آن اعطاء شد. (تصویر ۱)

جامعه آماری پژوهش، بناهای تاریخی شهر کنگاور و افراد مصاحبه‌شونده هستند. براساس موضوع و هدف تحقیق، سه خانه ساری‌اصلانی، خانه رضوانی و خانه حیدری براساس معیارهای قدمت، موقعیت در محله، وسعت، قابلیت احیاء و تغییر کاربری و امکان دسترسی پژوهشگر، به عنوان نمونه انتخاب شدند. همچنین با توجه به فرمول کوکران، حجم نمونه‌گیری برای پرسش‌نامه، ۳۸۲ نفر محاسبه شد؛ بنابراین پرسش‌نامه‌ای براساس ویژگی‌های کالبدی و معنایی بناها در مقیاس محله تنظیم و بین شهروندان توزیع شد در واقع محتوای این پرسش‌نامه شامل: نسخه‌ای از نقشه محله،

تصویر ۱: مراحل انجام پژوهش

تصویر ۲- محدوده شهری بناهای مطالعاتی (خانه ساری اصلانی با رنگ سبز، خانه حیدری با رنگ قرمز، خانه رضوانی با رنگ آبی مشخص شده است).

در این سه محدوده، چندین خانه قدیمی قرار دارد که با توجه به ساختار، وسعت، موقعیت و فعالیت‌هایی که در آن صورت می‌گیرد سه خانه ساری‌اصلانی در محله درب عمارت، خانه رضوانی در محله سرجوب و خانه حیدری در محله قره‌مصلی در جهت تغییر کاربری انتخاب گردیدند. (جدول ۲)

جدول ۲- توصیف نمونه‌های موردی

خانه	توضیحات	تصاویر
خانه ساری‌اصلانی	متعلق به اواخر دوره قاجار است که در محله قدیمی درب عمارت قرار دارد و در سال ۱۳۹۲ ثبت میراث فرهنگی شده است در سال ۱۳۹۵ یک مرحله کار مرمتی روی این بنا انجام شده است در خیابان اصلی و مرکزی شهر (خیابان شهید قاسم سلیمانی) و در پشت مسجد جامع شهر واقع است. این بنا با مساحت ۶۵۰ مترمربع دوطبقه و درون‌گرا است.	
خانه رضوانی	براساس فرم ظاهری معماری و شواهد موجود از بناهای دوره پهلوی محسوب می‌شود. حدود ۲۰ سال بعد از ساخت دو راه‌پله در دو گوشه بنا به صورت متقارن به آن الحاق می‌شود. دارای دو ورودی یکی در کوچه مسکونی در محله قدیمی سرجوب و دیگری در خیابان مطهری است.	
خانه حیدری	براساس فرم ظاهری معماری از بناهای دوره پهلوی اول محسوب می‌شود. مالکیت بنا خصوصی و به نوادگان حاج رحمان حیدری تعلق دارد اطلاعاتی درباره تاریخ ساخت آن در دست نیست. این بنا در خیابان امام خمینی (ره) و رو به روی معبد آناهیتا واقع است.	

بحث و تحلیل

با توجه به هدف اصلی پژوهش، قابلیت ارتقا تعاملات اجتماعی بر نمونه‌های مطالعاتی در دو بخش مورد بررسی قرار خواهد گرفت، بخش اول شامل تحلیل براساس میزان مراجعه ساعات حضور است. بخش دوم شامل تحلیل به کمک پرسش‌نامه و تحلیل به روش AHP خواهد بود. درنهایت کاربری‌های مناسب به بنای مناسب آن اعطا خواهد شد.

به‌طور کلی، نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که بهره‌گیری از پرسش‌نامه و روش AHP در مناطق شهری برای ارزیابی مفاهیم تعاملات اجتماعی سودمند بوده؛ اما کافی نیست؛ زیرا کالبد داخلی بنا نیز بر این مفاهیم تأثیرگذار است؛ اما در این پژوهش با توجه به عواملی مانند تخریب برخی فضاهای بناهای مطالعاتی و امن نبودن آن‌ها قبل از مرمت کاملشان امکان آن میسر نبوده است؛ بنابراین در راستای تکمیل کردن این پژوهش و برطرف کردن این محدودیت‌ها در پژوهش‌های آتی پیشنهاد می‌شود از تحلیل‌های مکمل در حوزه فضای داخلی بنا نیز بهره‌گیری شود.

بحث و تحلیل نمونه‌های مطالعاتی بخش اول

یکی از معیارهایی که می‌توان میزان موفقیت کاربری موردنظر را در راستای ارتقای تعاملات اجتماعی جامعه سنجید، بررسی ساعات مراجعه به بناهای مشابه به‌طور میانگین در دیگر شهرها به‌منظور استفاده از هر نوع کاربری و دفعات مراجعه و همچنین طول و مدت زمانی است که افراد در این محدوده حضور خواهند داشت؛ زیرا قابلیت جذب افراد توسط بنا از دیدگاه فعالیتی را نمایان می‌سازد. کاربری‌های موردنظر براساس پیشنهاد پرسش‌شوندگان و مصاحبه با مسئولین انتخاب شده‌اند. این معیار نیز در جدول شماره ۳، مورد تحلیل قرار گرفته است. (کاربری‌های پیشنهادی پرسش‌شوندگان شامل کاربری‌های متنوع بود که به ۴ دسته کلی پذیرایی گردشگری، آموزشی، اداری و فرهنگی در نرم‌افزار SPSS کدگذاری و معرفی شد مانند رستوران، اقامتگاه، موزه، لوکیشن و ...)

جدول ۳- فراوانی کاربری‌های پیشنهادی توسط پرسش‌شوندگان به نمونه‌های مطالعاتی در نرم‌افزار SPSS

پیشنهاد کاربری خانه سازی اصلی	درصد تجمعی	درصد اصلاح شده	درصد فراوانی	تعداد فراوانی
	۲۲,۳	۲۲,۳	۲۰,۹	۸۱
	۴۱,۵	۱۹,۲	۱۸,۱	۷۰
	۶۲,۹	۲۱,۴	۲۰,۲	۷۸
	۱۰۰	۳۷,۱	۳۴,۹	۱۳۵
		۱۰۰	۹۴,۱	۳۶۴
			۵,۹	۲۳
			۱۰۰	۳۸۷
				جمع کل
پیشنهاد کاربری خانه رضوانی	درصد تجمعی	درصد اصلاح شده	درصد فراوانی	تعداد فراوانی
	۲۸,۷	۲۸,۷	۲۶,۹	۱۰۴
	۵۴,۳	۲۵,۶	۲۴	۹۳
	۷۳,۳	۱۹	۱۷,۸	۶۹
	۱۰۰	۲۶,۷	۲۵,۱	۹۷
		۱۰۰	۹۳,۸	۳۶۳
			۶,۲	۲۴
			۱۰۰	۳۸۷
				جمع کل
پیشنهاد کاربری خانه حیدری	درصد تجمعی	درصد اصلاح شده	درصد فراوانی	تعداد فراوانی
	۲۳	۲۳	۲۱,۴	۸۳
	۳۸,۸	۱۵,۸	۱۴,۷	۵۷
	۶۵,۹	۲۷,۱	۲۵,۳	۹۸
	۱۰۰	۳۴,۱	۳۱,۸	۱۲۳
		۱۰۰	۹۳,۳	۳۶۱
			۶,۷	۲۶
			۱۰۰	۳۸۷
				جمع کل

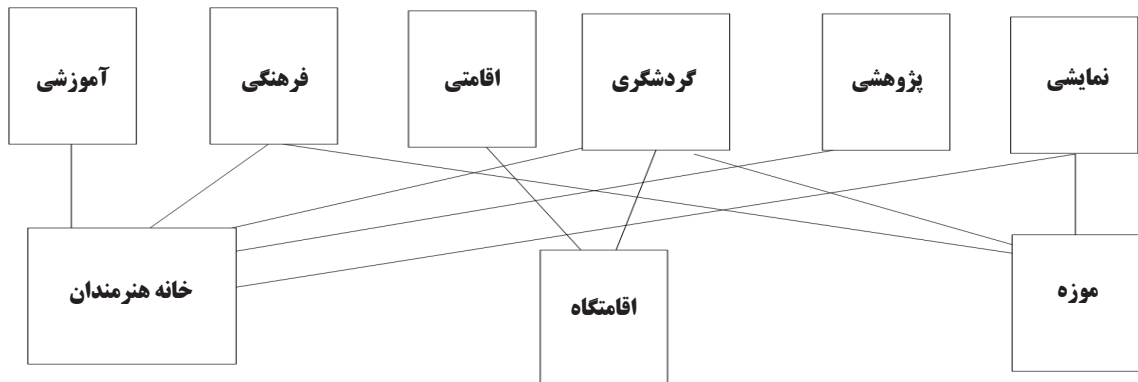
اولویت‌بندی حساب‌شده‌تری است که در ادامه به آن پرداخته خواهد شد. در ادامه برای انتخاب کاربری‌های اصلی از بین پیشنهاداتی که در بالا ذکر شد و براساس مصاحبه با مسئولین و بررسی نیاز شهر کاربری‌های اختصاصی اقامتگاه سنتی به عنوان نماینده کاربری کلی پذیرایی گردشگری، کاربری موزه به عنوان نماینده کاربری کلی فرهنگی و کاربری خانه هنرمندان به عنوان نماینده کاربری کلی متنوع چندگانه آموزشی، فرهنگی و... انتخاب

کاربری فرهنگی نسبت به کاربری‌های دیگر به خانه‌های سازی اصلی و حیدری بیشتر پیشنهاد شده است و کاربری آموزشی کمترین میانگین پیشنهاد را دارد؛ اما پیشنهاد کاربری پذیرایی گردشگری برای خانه رضوانی بیشترین میانگین را دارد و کاربری اداری کمترین میانگین را نسبت به این خانه شامل می‌شود.

اما اعطای کاربری‌های پیشنهادی بررسی اساسی‌تر و دقیق‌تر احتیاج دارد چرا که پیشنهادها ارائه شده نیازمند

شد. در تصویر شماره ۳ میزان بهره‌گیری از هر فعالیت و کاربری کلی توسط کاربری‌های انتخاب شده ارائه گشته است.

تصویر ۳ - فعالیت‌ها و ریز کاربری‌های موجود در کاربری‌های انتخاب شده

براین اساس خانه هنرمندان دارای پنج فعالیت مختلف، موزه ۳ فعالیت و مهمانسرا دارای ۲ فعالیت متنوع است. لازم به ذکر است که بررسی صورت گرفته بر روی میزان مراجعه و استفاده از این بناها از مسئولان مربوطه به صورت مصاحبه تهیه شده و میانگین میزان استفاده و مراجعه به بنا به منظور استفاده از این کاربری‌ها، در جدول شماره ۴ ارائه شده است

جدول ۴- بررسی میزان تأثیر کاربری‌های خانه هنرمندان، موزه و مهمانسرا در شهر کنگاور

نوع کاربری	مراجعه‌کنندگان	میزان مراجعه به بنا	ساعات مراجعه
خانه هنرمندان	ساکنین و گردشگران	همه روزه	۱۰:۰۰ تا ۲۰:۰۰
موزه	ساکنین و گردشگران	ایام تعطیل	۸:۰۰ تا ۱۷:۰۰
مهمانسرا	ساکنین و گردشگران	ایام تعطیل	۲۴ ساعته (از ۱۴:۰۰ روز ورود تا ۱۴:۰۰ روز بعد خروج)

تحلیل اجتماع‌پذیری براساس شاخص‌های آن یعنی کالبد و معنا انجام شد (به جدول شماره رجوع شود). به صورتی که سؤالاتی در پرسش‌نامه به روش لیکرت از دو متغیر کالبد و معنا طراحی شد و در بین پرسش‌شوندگان که شهروندان کنگاور هستند توزیع گردید، سپس بعد از تحلیل روایی و پایایی پرسشنامه مطالعاتی آزمون فریدمن ۶ برای اولویت‌بندی بین کالبد و معنا به صورت کلی و در هر یک از بناها به صورت جداگانه انجام شد. انتخاب این زیرمعیارهای کالبد و معنا براساس تأثیرات بنا بر محیط شهری، شامل: موقعیت بنا، تناسب ابعاد، ارتقا کیفیت ارزش‌های کاربری‌های همجوار، مقاومت سازه‌ای و نیاز کم به بازسازی، جلوگیری از خروج ساکنین و جذب گردشگر، آشنایی با بنا و افزایش هویت و مساحت مناسب و نیز محیط شهری بر بنا شامل: نزدیکی به امکانات عمومی، دسترسی سواره و داشتن پارکینگ، ارزش تاریخی و هویت فرهنگی، دسترسی پیاده، نزدیکی به نشانه‌ها، ایمنی و

براساس تحلیل فعالیت‌های زیرمجموعه هر کاربری، ساعات و میزان مراجعه به بنا و نوع مراجعه‌کنندگان در جدول شماره ۵ مشخص شد که خانه هنرمندان بیشترین میزان مراجعه و ساعات حضور را در تمام طول سال دارد و نیز مراجعه‌کنندگان آن نیز به علت چند کاربری بودن بیشتر است بنابراین این کاربری بیشترین توانایی در ارتقا تعاملات اجتماعی را دارد سپس موزه و درنهایت مهمانسرا در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند.

بحث و تحلیل نمونه‌های مطالعاتی بخش دوم

الف) تحلیل بناهای مورد مطالعه براساس شاخص‌های اجتماع‌پذیری از طریق پرسش‌نامه: این بخش از تحلیل به وسیله پرسش‌نامه بررسی خواهد شد. نرم‌افزار مورد استفاده در این تحلیل SPSS است. (رجوع شود به جدول شماره ۵) در این بررسی به دلیل این که در بناهای مطالعاتی کالبد و معنا هنوز وجود دارد اما کاربری و فعالیت ندارند،

امنیت و مقیاس انسانی انجام شده است

هدف این پرسش‌نامه اولویت‌بندی شاخص‌های کالبدی و معنایی است تا براساس آن تحلیل فعالیت و کاربری مناسب بناها انتخاب گردند. انتخاب سؤالات پرسش‌نامه براساس شاخص‌های کالبدی و معنایی اجتماع‌پذیری در معماری بیان شده در مبنای نظری پژوهش حاضر انجام شده است به‌طوری که دو معیار کالبد و معنا به واسطه پرسش‌های مرتبط آن‌ها مورد گزینش قرار گرفته‌اند از طیف لیکرت پنج کمیتی برای پاسخ به سؤالات استفاده گردیده است. در جدول شماره ۴ سؤالات ارائه شده‌اند.

جدول ۵- معیارها و زیرمعیارهای پرسش‌نامه

معیار	زیرمعیار
کالبدی	بنا سهولت دسترسی سواره و پارکینگ مناسب دارد.
	بنا سهولت دسترسی پیاده دارد.
	دسترسی به امکانات عمومی (فضای سبز، بازار، مطب پزشکی، داروخانه و...) دارد (جذابیت و تسهیلات فضایی).
	موقعیت بنا نسبت به سایت شهری مناسب است.
	بافت اطراف دارای مقیاس انسانی مناسب با بنای تاریخی است.
	مساحت زمین مناسب تغییر کاربری است.
	مقاومت زیاد سازه برای تغییر کاربری و میزان نیاز به بازسازی سازه‌های آن کم است.
	بافت اطراف ایمنی و امنیت دارد (امکانات حضور آتش‌نشانی و... در کنار بنا در مواقع اضطراری)
معنا	بافت اطراف بنا دارای ارزش تاریخی و هویت فرهنگی شهر کنگاور است.
	تغییر کاربری بنا باعث آشنایی بیشتر به بنا و افزایش هویت و حس نزدیکی نسبت به بنا و محله می‌شود.
	تغییر کاربری بنا موجب جلوگیری از خروج ساکنین بومی و جذب گردشگر می‌شود.
	تغییر کاربری بنا موجب افزایش کیفیت و ارزش‌های کاربری‌های هم‌جوار می‌شود.
	به نشانه‌های شهری (معبد آناهیتا و...) نزدیک است.
پیشنهاد کاربری	پیشنهاد خود را برای اعطای کاربری به بنا با توجه به موقعیت و پیشینه بنا بنویسید.

می‌دهد آشنایی پرسش‌شونده نسبت به شهر محل پرسش میزان مناسبی است. عوامل دیگر میزان تحصیلات است که بیشترین آن کارشناسی با ۱۵۳ پاسخ سپس دیپلم با ۹۶ پاسخ، کارشناسی ارشد و بالاتر با ۷۳ پاسخ، زیردیپلم با ۳۳ پاسخ و درنهایت کاردانی با ۲۷ پاسخ قرار دارند. میزان حضور نیز نشان‌دهنده آشنایی افراد از محیط اطراف بنا و نیز قرارگیری بنا در محیط مناسب شهری از جهت وجود مسیرها و اماکن اجتماع‌پذیر دیگر در اطراف بناست بررسی این امر در جدول شماره ۷ نشان داده است که نیمی از افراد آشنایی بالایی نسبت به هر سه بنای مطالعاتی دارند حدود ۱۰ درصد نیز آشنایی متوسط و کمتر از ۱۰ درصد نیز کمترین آشنایی به بنا را دارند. (به جدول شماره ۶ رجوع شود).

از آنجاکه تعاملات اجتماعی کل جامعه شهرستان مدنظر بوده است و کاربری‌های انتخابی نیز مؤثر بر کل اقبال جامعه است توزیع پرسش‌نامه به صورت تصادفی انجام شد. تعداد پاسخ‌دهندگان براساس جدول مورگان ۷ نسبت به شهرستان کنگاور ۳۸۲ نفر است براساس اطلاعات جامعه‌شناختی ارائه شده در جداول شماره ۶ که از آن تعداد ۲۲۴ نفر زن و ۱۵۸ نفر مرد بوده‌اند. سابقه سکونت افراد نیز از عوامل مهم در این پرسش‌نامه بوده تا میزان آشنایی آن‌ها به شهر را سنجید. بیشترین میزان سکونت در بین پرسش‌شوندگان ۲۱ تا ۴۳ سال است که ۱۵۶ نفر از پرسش‌شوندگان را تشکیل می‌دهد سپس ۳۱ تا ۴۰ که ۱۰۲ نفر پاسخ دادند بعد از آن ۲۰ سال و کمتر از آن، با ۶۱ پاسخ و بین ۴۱ تا ۵۰ سال با ۳۷ پاسخ و ۵۰ سال به بالا با ۲۳ پاسخ قرار دارند این نظرسنجی نشان

جدول ۶- میزان حضور پرسش‌شوندگان در اطراف بناهای مطالعاتی

میزان حضور فرد در اطراف خانه ساری‌اصلانی		تعداد فراوانی	درصد فراوانی	درصد اصلاح شده	درصد تجمعی
	خیلی کم	۱۸	۴,۷	۴,۷	۴,۷
	کم	۴۱	۱۰,۶	۱۰,۷	۱۵,۴
	متوسط	۴۸	۱۲,۴	۱۲,۶	۲۸
	زیاد	۱۱۵	۲۹,۷	۳۰,۱	۵۸,۱
	خیلی زیاد	۱۶۰	۴۱,۳	۴۱,۹	۱۰۰
	جمع	۳۸۲	۹۸,۷	۱۰۰	
	داده‌های گمشده و ناقص	۵	۱,۳		
	جمع کل	۳۸۷	۱۰۰		
میزان حضور فرد در اطراف خانه رضوانی		تعداد فراوانی	درصد فراوانی	درصد اصلاح شده	درصد تجمعی
	خیلی کم	۲۷	۷	۷,۱	۷,۱
	کم	۳۰	۷,۸	۷,۹	۱۴,۹
	متوسط	۳۱	۸	۸,۱	۲۳
	زیاد	۱۴۳	۳۷	۳۷,۴	۶۰,۵
	خیلی زیاد	۱۵۱	۳۹	۳۹,۵	۱۰۰
	جمع	۳۸۲	۹۸,۷	۱۰۰	
	داده‌های گمشده و ناقص	۵	۱,۳		
	جمع کل	۳۸۷	۱۰۰		
میزان حضور فرد در اطراف خانه حیدری		تعداد فراوانی	درصد فراوانی	درصد اصلاح شده	درصد تجمعی
	خیلی کم	۲۰	۵,۲	۵,۲	۵,۲
	کم	۳۰	۷,۸	۷,۹	۱۳,۱
	متوسط	۳۹	۱۰,۱	۱۰,۲	۲۳,۳
	زیاد	۱۳۹	۳۵,۹	۳۶,۴	۵۹,۷
	خیلی زیاد	۱۵۴	۳۹,۸	۴۰,۳	۱۰۰
	جمع	۳۸۲	۹۸,۷	۱۰۰	
	داده‌های گمشده و ناقص	۵	۱,۳		
	جمع کل	۳۸۷	۱۰۰		

با بررسی پاسخ‌های شهروندان درباره میزان بهره‌برداری هر خانه نسبت به شاخص‌های اجتماع‌پذیری مؤثر بر ارتقای تعاملات اجتماعی ارائه شده در جدول شماره ۷ مشخص شد که شاخص کالبد اولویت بیشتری نسبت به شاخص معنا دارد و کالبد خانه ساری‌اصلانی نیز بیشترین اولویت را به خود اختصاص داده است سپس کالبد خانه حیدری و نهایتاً خانه رضوانی کمترین اولویت را شامل می‌شود.

جدول ۷- نتایج اولویت‌بندی معیارها براساس آزمون فریدمن

بنای	میانگین رتبه‌ها		آمار آزمون	
خانه ساری‌اصلانی	کالبد خانه ساری‌اصلانی	۱.۹۹	N	۳۸۲
			Chi-Square	۳۷۳.۰۴۲
	معنا خانه ساری‌اصلانی	۱.۰۱	Df	۱
			Asymp. Sig.	.۰۰۰
خانه رضوانی	کالبد خانه رضوانی	۲.۰۰	N	۳۸۲
			Chi-Square	۳۷۷.۰۱۰
	معنا خانه رضوانی	۱.۰۰	Df	۱
			Asymp. Sig.	.۰۰۰
خانه حیدری	کالبد خانه حیدری	۱.۹۹	N	۳۸۲
			Chi-Square	۳۷۳.۰۴۲
	معنا خانه حیدری	۱.۰۱	Df	۱
			Asymp. Sig.	.۰۰۰
اولویت‌بندی کلی معیارها	کالبد	۲.۰۰	N	۳۸۲
			Chi-Square	۳۸۲.۰۰۰
	معنا	۱.۰۰	Df	۱
			Asymp. Sig.	.۰۰۰

ب) تحلیل کاربری متناسب محدوده براساس شاخص‌های اجتماع‌پذیری از طریق روش AHP: پس از بررسی کاربری (فعالیت) و اولویت‌بندی شاخص‌های اجتماعی کالبد و معنا در نمونه‌های مطالعاتی نیاز است که کاربری برتر به بنای برتر اختصاص داده شود. برای رسیدن به این امر از روش AHP و نرم‌افزار Expert choice 11 استفاده شد. در این روش پس از انتخاب معیارها و زیرمعیارهای موردنظر براساس شاخص‌های کالبدی و فعالیتی و معنایی مؤثر در ارتقا اجتماع‌پذیری فضا، با استفاده از نتایج حاصل از پرسشنامه قبلی و مصاحبه با اساتید حوزه معماری، به هریک از معیارها و زیر معیارها امتیازدهی خواهد شد. جدول شماره ۸ معیارها و زیرمعیارهای موردنظر در انتخاب کاربری مناسب را نمایش می‌دهد.

جدول ۸- ارزش گذاری هر سایت براساس روش AHP و نرم افزار Expert choice 11

زیر معیار	خانه ساری اصلانی	خانه رضوانی	خانه حیدری
دسترسی سواره و پارکینگ مناسب	۰,۵۱۷	۰,۱۷۱	۰,۳۱۲
دسترسی پیاده	۰,۴۹۳	۰,۱۹۶	۰,۳۱۱
نزدیکی به نشانه های شهری	۰,۴۴۳	۰,۱۶۹	۰,۳۸۷
نزدیکی به امکانات عمومی	۰,۵۴۰	۰,۱۶۳	۰,۲۹۷
ارزش و هویت بافت اطراف	۰,۴۴۳	۰,۱۶۹	۰,۳۸۷
مقیاس انسانی بافت اطراف	۰,۴۹۳	۰,۳۱۱	۰,۱۹۶
امنیت و ایمنی بافت اطراف	۰,۴۶۴	۰,۲۵۵	۰,۲۸۱
موقعیت بنا نسبت به سایت شهری	۰,۵۱۹	۰,۱۷۷	۰,۳۰۴
موجب افزایش کیفیت کاربری ها	۰,۴۱۳	۰,۲۶۰	۰,۳۲۷
موجب آشنایی بیشتر به بنا و افزایش هویت	۰,۴۹۳	۰,۳۱۱	۰,۱۹۳
موجب جلوگیری از خروج ساکنین و جذب گردشگر	۰,۵۴۷	۰,۲۶۳	۰,۱۹۰
تناسب ابعاد فضاها با کاربری پیشنهادی	۰,۵۴۰	۰,۲۹۷	۰,۱۶۳
مقاومت سازه برای برگزاری کارگاه ها و نیاز کم به بازسازی سازه ای	۰,۵۴۷	۰,۲۶۳	۰,۱۹۰

می تواند سبب ارتقا تعاملات اجتماعی در شهر کنگاور شود و به ورود مجدد جامعه و پویایی در بافت کمک نماید، ایجاد کاربری مناسب در بافت تاریخی و بافت مرکزی شهر است طبق بررسی ها و تحلیل های صورت گرفته در محدوده مورد نظر از طریق پرسش نامه و روش AHP و تحلیل ساعات و مدت زمان استفاده از کاربری های مختلف، کاربری های شاخص انتخاب شدند. این کاربری ها بهترین بازدهی در راستای ارتقا تعاملات اجتماعی جامعه شهر کنگاور را در بافت تاریخی خواهند داشت. بدین ترتیب که کاربری خانه هنرمندان بیشترین میزان قابلیت ارتقا تعاملات اجتماعی را داراست و سبب افزایش مراجعه افراد از تمامی شهرستان می شود و به علت دارا بودن کاربری چند عملکردی می تواند افراد مختلفی را به خود جذب کند. سپس موزه و درنهایت مهمان سرا در رده های پایین تر قرار گرفته اند. با تحلیل کالبد و معنای بناهای تاریخی انتخابی درنهایت کاربری خانه هنرمندان برای خانه ساری اصلانی، کاربری موزه برای خانه حیدری، کاربری مهمان سرا برای خانه رضوانی انتخاب شدند. در دسترس بودن بناها و داشتن هویت تاریخی بنا برای بیشتر افراد یکی از مهم ترین عوامل در شناسایی بناهایی با قابلیت ارتقای تعاملات اجتماعی هستند و ایجاد فعالیت های متفاوت اجتماع پذیر در بناهای تاریخی در سطح شهر یکی از مهم ترین عوامل سرزندگی و

یافته های این بخش از تحلیل به دست آمد و برتری بناها نسبت به هم و براساس ارزش گذاری شاخص های کالبد و معنا مشخص گردید: خانه ساری اصلانی: ۰/۴۲۶، خانه رضوانی: ۰/۲۷۶ و خانه حیدری: ۰/۲۹۸، در این تحلیل بیشترین امتیاز را خانه ساری اصلانی کسب کرده است. سپس خانه حیدری و خانه رضوانی در رتبه های بعدی قرار دارند.

نتیجه گیری

با گذشت زمان و تغییر سبک زندگی افراد در جوامع مختلف، بسیاری از بناها به صورت متروکه درآمده و تنها زمین های شهری را اشغال کرده که موجب کاهش تعاملات اجتماعی شهروندان در آن نقطه از شهر شده است. احیاء و اعطای کاربری مناسب با تعاملات اجتماعی زمان حال و مؤثر در زمان آینده روشی کارآمد برای ارتقا تعاملات اجتماعی شهرها است. تغییر وضع کنونی بناهای باارزش در شهر کنگاور نیازمند بهره گیری از روش هایی مناسب و متناسب با بافت تاریخی است و باید در نظر داشت که تعاملات اجتماعی باید مبتنی بر ارتقا فرهنگ شهر بوده چرا که عدم توجه به آن صدمات جبران ناپذیری را بر بناها و بافت تاریخی خواهد زد. یکی از مهم ترین روش هایی که

ارتقا تعاملات اجتماعی افراد است.

قدردانی

از مسئولین میراث فرهنگی به خصوص جناب آقای محمدجواد عظیمی رئیس میراث کنگاور و نیز خانواده‌های رضوانی، حیدری، بخشی و زارع بسیار سپاسگزاریم زیرا بدون یاری‌ها و راهنمایی‌های بی چشم داشت آن‌ها این پژوهش به سرانجام نمی‌رسید.

منابع

۱. بمانیان، محمدرضا، مجتبی انصاری و نینا الماسی فر. ۱۳۸۹. باززنده‌سازی «منظر فرهنگی» تخت سلیمان با تأکید بر رویکردهای بازآفرینی و حفاظت از میراث، فصلنامه مدیریت شهری، ۲۶-۷: (۲۶)۸.
۲. بوید، کنت. ۱۳۹۰. عملکردهای جدید در ساختمان‌های قدیمی و ترجمه مصطفی کیانی. نشریه هفت شهر، ۳(۳۷-۳۸): ۸۲-۹۱.
۳. بهزادفر، مصطفی و طهماسبی، ارسلان (۱۳۹۲)، شناسایی و ارزیابی مؤلفه‌های تأثیرگذار بر تعاملات اجتماعی تحکیم و توسعه روابط شهروندی در خیابان‌های شهری: نمونه موردی مطالعه سنندج، باغ نظر، سال دهم، شماره ۲۵.
۴. پدرام، بهنام، شهریار ناسخیان، سیدمرتضی فرشته‌نژاد و داوود اکبری. ۱۳۹۵. احیای یک هویت؛ امکان‌سنجی باززنده‌سازی حمام تاریخی خسرو آقا، فصلنامه مرمت و معماری ایران، ۶(۱۲): ۵۱-۶۶.
۵. تبریزی، امید، مصطفی مختاباد امرئی و محسن فیضی. ۱۳۹۳. اثرات طراحی فضاهای جمعی و معماری جمع‌گرا بر تعاملات و ارتباطات اجتماعی، مدیریت شهری، ۱۳(۳۷): ۲۷۲-۲۵۷.
۶. توتونچی، رعنا و سمیه فدائی‌نژاد بهرام‌جردی. ۱۳۹۹. معیارهای ظرفیت‌سنجی استفاده مجدد از بناهای تاریخی به‌منظور اعطای کاربری آموزشی، مورد مطالعاتی: دانشکده مرمت، فصلنامه معماری و شهرسازی آرمانشهر، ۱۳(۳۳): ۴۱-۵۵.
۷. دانشپور، سیدعبداله‌ادی و مریم چرخ‌چیان. ۱۳۸۶. فضاهای عمومی و عوامل مؤثر بر حیات جمعی نشریه باغ نظر ۴ (۷): ۲۱-۲۲.
۸. دیواندری، جواد، احمد دانایی‌نیا و ملیحه انصاری. ۱۳۹۷. امکان‌سنجی اعطای کاربری به خانه‌های تاریخی، مبتنی بر مدل مکانی کانتر (نمونه موردی: خانه تاریخی ملاصدرا)، فصلنامه مرمت و معماری ایران، ۸(۱۵): ۵۹-۷۳.
۹. سند ملی احیا و بهره‌برداری از اماکن فرهنگی و تاریخی. ۱۳۸۷. تهران: صندوق احیا و بهره‌برداری از اماکن تاریخی و فرهنگی.
۱۰. صالح‌نیا، مجید؛ معماریان، غلامحسین. (۱۳۸۸)، اجتماع‌پذیری فضای معماری، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۴۰، صص ۵-۱۲.
۱۱. عیسی خانی، ویدا، محمدرضا بمانیان و هادی کشمیری. ۱۳۹۶. بررسی تأثیر ایجاد کاربری مناسب در بهبود کارکرد اقتصادی بناهای باارزش فرهنگی- تاریخی و جلوگیری از تخریب و فرسودگی بافت تاریخی شهر شیراز، نمونه موردی: مجموعه
- پاکبای، فصلنامه معماری و شهرسازی آرمانشهر، ۱(۱۹): ۱۴۳-۱۵۲.
۱۲. غیائی، محمدهادی، پروین پرتوی و محمدرضا فرزاد بهتاش. ۱۳۹۲. چارچوب تحلیلی و روش‌شناسی باززنده‌سازی بافت‌ها و محلات تاریخی نمونه موردی محله بازار شاه کرمان، فصلنامه مرمت و معماری ایران، ۳(۶): ۱-۲۶.
۱۳. فلامکی، محمدمنصور. ۱۳۹۰. باززنده‌سازی بناها و شهرهای تاریخی. تهران: دانشگاه تهران.
۱۴. محب‌علی، محمد حسن، اصغر محمد مرادی و آتوسا امیرکبیریان. ۱۳۷۴. دوازده درس مرمت، توسعه ایران، تهران: مرکز تحقیقات راه، مسکن و شهرسازی.
۱۵. محمدی، محمد و محمدحسین آیت‌اللهی. ۱۳۹۳. عوامل مؤثر بر اجتماع‌پذیری بناهای فرهنگی بررسی موردی: فرهنگسرای فرشچیان اصفهان، نشریه نامه معماری و شهرسازی، ۸(۱۵): ۷۹-۹۶.
۱۶. مندگاری، کاظم؛ محمدی، محسن. (۱۳۹۱). نقش معنا در تعیین ویژگی‌های کارکرد سازگار با بقایای بناهای تاریخی، نشریه شهر و معماری بومی، سال دوم (۲).
۱۷. مهدی‌نژاد، جمال‌الدین و پریس‌اسادات باشتنی. (۱۳۹۴). فرآیند اعطای کاربری به مجموعه تاریخی مسعودیه تهران مبتنی بر اصول باززنده‌سازی مجموعه‌های تاریخی- فرهنگی، فصلنامه مرمت و معماری ایران، ۵(۹): ۸۷-۱۰۲.
۱۸. لنگ، جان. (۱۳۸۹)، آفرینش نظریه معماری، مترجم: علیرضا عینی‌فر، انتشارات دانشگاه تهران، تهران.

References

1. Elsorady, Dalia Abdelaziz. 2014. An Assessment of the Compatibility of New Uses for Heritage Buildings: The Example of Alexandria National Museum. Journal of Cultural Heritage, 15(5): 511-512.